

Utvärdering av projektet Plugga klart 2

Christina Ehneström

SAMMANFATTNING

Utvärderingen visar att projektet inte har uppnått sina mål, men att insatsen ändå har gett effekter som kan bidra till det yttersta syftet, nämligen att minska avbrott från gymnasiet och att öka andelen elever som är behöriga till gymnasiet. För att hållbara effekter ska nås krävs ett aktivt ägarskap på fler nivåer än skolnivån, det krävs strategier för att ta tillvara på uppnådda resultat och en organisering som bygger på både drift och utveckling. Dessutom behöver projekt redan från start ha krav på att de horisontella principerna integreras i allt arbete.

Innehållsförteckning

1. BAKGRUND	3
2. OM PROJEKTET PLUGGA KLART 2	3
2.1. SYFTE OCH INNEHÅLL	3
3. ORGANISERING	5
4. UTVÄRDERINGEN	5
4.1. UTVÄRDERINGENS SYFTE OCH UTVÄRDERINGSFRÅGOR.....	5
3.2. UTVÄRDERINGENS FASER	6
3.3. UTVÄRDERINGENS GENOMFÖRANDE	6
3.3.1. <i>Förändringsteori</i>	6
3.3.2. <i>Fallstudier</i>	6
3.3.3. <i>Intervjuer</i>	7
3.3.4. <i>Statistik</i>	7
3.3.5. <i>Dokumentstudier</i>	8
3.3.6. <i>Enkäter</i>	8
3.3.7. <i>Avstämning med projektledaren</i>	8
3.3.8. <i>Lärseminarium</i>	8
3.3.9. <i>Styrgruppsmöten</i>	9
3.3.10. <i>Slutkonferens</i>	9
3.4. UTVÄRDERINGENS ANALYSRAM	9
3.4.1. <i>Förändringsteori och måluppfyllelse</i>	9
3.4.2. <i>Relevans</i>	9
3.4.3. <i>Genomförande</i>	10
3.4.4. <i>Hållbara resultat</i>	10
4. RESULTAT	10
4.1. FÖRÄNDRINGSTEORI FÖR PROJEKTET PLUGGA KLART 2	10
4.2. DATAINSAMLINGEN	11
4.2.1. <i>Relevans</i>	11
4.2.2. <i>Måluppfyllelse</i>	12
4.3. <i>Genomförande</i>	19
4.4. <i>Hållbarhet</i>	19
5. SLUTSATSER	21
5.1. HAR PROJEKTET UPPNÅTT UPPSATTA MÅL?	21
5.2. VILKA FAKTORER PÅVERKAR HÅLLBARHET	23
<i>I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?</i>	23
5.3. VILKA FAKTORER PÅVERKAR AVBROTT? HUR SYSTEMATISERAS KUNSKAP OM AVBROTT?	25
<i>I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?</i>	25
6. REFERENSER	27
6.1. INTERNET.....	27
6.2. REGION DALARNAS UNDERLAG	28
6.3. ÖVRIGA REFERENSER.....	28

1. Bakgrund

Sommaren 2015 utlyste Europeiska Socialfonden i Norra Mellansverige medel för projekt som skulle handla om att ”Motverka skolavhopp för unga i Norra Mellansverige: 2015/00422” (Internet 2). Utlysningen syftade till att motverka skolavhopp. Inom ramen för denna utlysning ansökte Region Dalarna om medel för projektet Plugga klart 2. I augusti 2015 lämnade Region Dalarna in en ansökan till Europeiska Socialfonden för projektet Plugga klart 2.

Parallellt med ovanstående utlysning fanns i regionen en annan utlysning inom programområde ett. Utlysningen, handlade om ”metodutvecklings- och/eller implementeringsprojekt inriktade på kompetensutveckling för personal som arbetar med skolungdomar, en ökad jämställdhet i offentlig sektor eller kompetenshöjning i arbetsintegrerade sociala företag” (Internet 1). En ansökan även inom detta programområde lämnades in.

De båda projekten Plugga klart 1 och Plugga klart 2 syftade till att komplettera varandra.

Regionen fick medel för båda projekten som startade i januari 2016. Denna rapport handlar om utvärdering av projektet Plugga klart 2.

2. Om projektet Plugga klart 2

2.1. Syfte och innehåll

Förstudierna till Plugga Klart 1 och Plugga klart 2 visar att 23 procent av eleverna i Dalarna inte tar gymnasieexamen inom fyra år. Regionen uppskattade att cirka 500 elever per år hoppade av sina gymnasiestudier (2015). Utöver att oavslutade studier kan få negativa konsekvenser för den enskilde har Dalarna ett stort behov av kompetens och i Dalastrategin finns en vision om att Dalarna ska vara landets bästa region för unga (Internet 3).

Projektet tar sin utgångspunkt i ESFs Regionala handlingsplan för 2014-2020 (Internet 6). Där beskrivs att den grupp som står långt från arbetsmarknaden har en överrepresentation av unga som inte slutfört sina gymnasiestudier. Arbetslöshet i unga år innebär större svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden som i sin tur leder till ohälsa och utanförskap.

Vidare utgår projektet från tidigare forskning samt erfarenhet från projektet Plug In. I ansökan hänvisar Region Dalarna till rapporten Tio orsaker till avbrott (Internet 4) som visar att de främsta skälen till avhopp är socialt utanförskap (mobbing), brist på pedagogiskt stöd i skolan, vuxna som inte bryr sig och dåligt bemötande i skolan. Vidare utgår projektet från Skolinspektionens granskning (Internet 5) som kom fram till att skolorna i stor utsträckning saknar ett systematiskt kvalitetsarbete, att pedagogisk utveckling som en levande process saknas på många skolor och att rektor inte tar ansvar för detta, att elever inte ges särskilt stöd i den omfattning som krävs samt att skolans arbete för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever är otillräckligt.

Plug In, som genomfördes under förra programperioden, gav Plugga klart 2 exempel på beprövade metoder och framgångsfaktorer som är avgörande för effektiva insatser. Det handlade om bemötande och relationer, samverkan inom och utanför skolan, tidiga insatser, flexibla utbildningar och tydliga mål. Även här visar det sig att Plug In har haft större effekter på skolor där projektet haft ett aktivt stöd från rektorer. Plug In har också visat att en viktig framgångsfaktor är att insatsen är kontinuerlig och genomsyras av ett gemensamt förhållningssätt på hela skolan.

Projektet Plugga klart 2 ansökte därför om medel inom programområde 2 (PO 2) via ovan nämnda utlysning (Internet 1). De förväntade långsiktiga effekterna var att förebygga skolavhopp, utveckla metoder och/eller implementera beprövade metoder. Målgruppen för insatserna var ungdomar som riskerar att lämna skolan på grund av hög frånvaro, låg studiemotivation eller psykosociala svårigheter.

Plugga klart 1 skulle i enlighet med utlysningen, handla om att utbilda skolpersonal genom kollegialt lärande kring förhållningssätt och bemötande där synliggörande av normer och värderingar var i fokus. Projektet vände sig till personal som arbetar med skolungdomar och skulle ge stöd till verksamhetsutveckling avseende rutiner och modeller för hur arbetet kring frånvarohanteringen skulle kunna förbättras. Genom detta antogs att personalen skulle få verktyg att leda grupper och gruppprocesser så att alla inkluderas, öka elevernas möjligheter till ett bättre mående och på det sättet minska mobbing. Dessutom skulle processtöd till rektor erbjudas. Det övergripande målet med projektet var att förhindra skolavhopp, dvs. förstärka det arbete som pågick inom ramen för Plugga klart 2.

Målen för Plugga klart 2 är

Resultatmål

Mål 1: Att de deltagande skolorna ska ha minskat sina studieavbrott med 40 procent bland pojkarna och 40 procent av flickorna på två år.

Mål 2: Studiemiljön har blivit mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande på de deltagande skolorna.

Mål 3: Att 40 procent av flickorna och 40 procent av pojkarna upplever att de fått en ökad valkompetens efter att ha deltagit i projektet.

Effektmål

Effektmål för huvudmännen:

Huvudmännen ansvarar för att rutiner och processer finns för att identifiera elever i riskzon. Åtgärder kring det används på alla deltagande skolor. Efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sin verksamhet utifrån denna kunskap.

Huvudmännen ansvarar för att arbetet med de horisontella principerna, jämställdhet, tillgänglighet och icke diskriminering är implementerat på alla deltagande skolor. Skolorna arbetar med de horisontella principerna och efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sina rutiner och verksamhet utifrån denna kunskap.

Effektmål för regionen:

Utreda och föreslå ansvarsfördelning för utvecklingsarbetet på Dalarnas skolor gällande att minska studieavbrott.

Aktivitetsmål

Mål 1: Att 70 procent av skolorna kommer att delta i projektet (av de som anmält intresse inledningsvis)

Mål 2: Att nå minst 800 elever under 2,5 år

3. Organisering

Organiseringen kring både Plugga klart 1 och Plugga klart 2 byggde på dels en projektgrupp som hade sin hemvist på Region Dalarna och dels på delprojektledare som befann sig på de skolor som deltog i Plugga klart 1 och Plugga klart 2. De båda delprojekten hade var sin projektledare och det fanns också en övergripande projektledare.

Eftersom kompetensutvecklingsinsatsen inom Plugga klart 1 inte hade fokus på de horisontella principerna erbjöds alla skolor att delta i kompetensutvecklingsinsatser kring dessa. Det kunde handla om mer ingående insatser med handledning eller kortare föreläsningar för lärare och/eller elever. För innehåll och upplägg stod MIRAK Adviser som upphandlades. Även projektgruppen erbjöd viss utbildning.

4. Utvärderingen

Under våren 2016 upphandlades utvärderare och Ehneström Utvärdering AB fick detta uppdrag. I nedanstående avsnitt presenteras utvärderingens syfte samt utvärderingsfrågorna, utvärderingens upplägg samt utvärderingens analysram.

4.1. Utvärderingens syfte och utvärderingsfrågor

Enligt kravspecifikationen var syftet med utvärderingen att utvärderaren skulle vara ett stöd för ett lärande bland ansvariga och berörda, framför allt gentemot projektgrupp och styrgrupp, så att förbättringar kunde göras successivt.

Utvärderingen skulle bland annat utvärdera om projektets aktiviteter leder till de resultat som är angivna i ansökan. Utvärderingen skulle också vara ett komplement till den egna, internt organiserade uppföljningen.

Eftersom uppdragsgivarens kravspecifikation inte innehöll några specifika utvärderingsfrågor har utvärderaren föreslagit följande frågor som också har förankrats hos projektets styrgrupp.

1. Har projektet uppnått uppsatta mål?
2. Vilka faktorer påverkar hållbarhet?
 - 2.1. I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?
3. Vilka faktorer påverkar avbrott? Hur systematiseras kunskap om avbrott?
 - 3.1. I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?

3.2. Utvärderingens faser

I den första fasen av utvärderingen rekonstruerade utvärderaren tillsammans med projektledningen projektets förändringsteori. Denna presenteras i avsnitt 4.1 nedan. Denna fas av utvärderingen brukar kallas *ex-ante*.

Under den andra fasen genomförde utvärderaren datainsamling som syftade till att ge styrgrupp, projektledning samt andra viktiga aktörer underlag för styrning och framför allt att kunna ta vara på projektets resultat och skapa långsiktiga effekter. Denna typ av processnära utvärdering brukar kallas *formativ* utvärdering.

Den tredje och sista fasen handlar om att summera resultat och ge en bild av projektets effekter. Detta brukar beskrivas som en *summativ* utvärdering. Den tar fasta på projektets resultat och kopplar dem till utlysningens och programmets förväntade effekter. Denna rapport, tillsammans med ett avslutande möte med styrgruppen, ingår i denna fas.

3.3. Utvärderingens genomförande

Utvärderingen har bestått av datainsamling, analys och återkoppling. Datainsamlingen har bestått av flera delar – fallstudier i ett urval av skolor, intervjuer med aktörer som på olika sätt kan ge förutsättningar för långsiktiga effekter, intervjuer med projektgruppen samt en enkät till deltagande skolpersonal. Utöver detta har utvärderaren haft regelbundna avstämningsmöten med projektledare och projektgrupp och på det sättet hållit sig uppdaterad kring hur projektet utvecklats samt vilka utmaningar projektet stött inför. Utvärderaren har även tagit del av statistik som projektet rapporterat in till SCB. Det är i detta sammanhang viktigt att påpeka att datainsamlingen har haft fokus både på Plugga klart 1 och Plugga klart 2.

Analysen har genomförts av utvärderaren och resultaten från denna har först återkopplats till projektgruppen och därefter till de skolor som varit föremål för fallstudierna samt till styrgruppen. Utöver detta har utvärderaren deltagit på ett nätverksmöte, våren 2017, och vid detta tillfälle återkopplat resultaten från den dåvarande datainsamlingen. Utvärderaren har också deltagit i ett möte för skolledare vintern 2018.

3.3.1. Förändringsteori

För att utvärderaren ska kunna följa upp projektets förväntade resultat behövs en förändringsteori. Denna rekonstruerades med hjälp av ansökan samt med hjälp av projektledaren och projektgruppen. Förändringsteorin har sedan presenterats för styrgruppen.

3.3.2. Fallstudier

Under hösten 2016, 2017 och 2018 genomfördes fallstudier på sammantaget sju skolor. Syftet med fallstudierna var dels att studera hur lärare och skolledning uppfattat sitt deltagande i projektet och dels studera hur deltagarna ser på möjligheten att fortsätta arbeta med verksamhetsutveckling avseende förhållningssätt och bemötande med det långsiktiga syftet att förhindra skolavhopp, dvs. motverka att elever kan få tankar om att vilja hoppa av skolan i enlighet med projektets intentioner.

Urvalet av skolor gjordes av projektledaren. Datainsamlingen genomfördes genom besök på respektive skola och som intervjuer med delprojektledare, deltagande skolpersonal, elever och skolledning. Under 2016 och 2017 genomfördes även telefonintervjuer med förvaltningschefer. I nedanstående tabell redogörs för hur många personer som bidragit till datainsamlingen.

Tabell 1. Respondentkategorier som intervjuats vid fallstudierna

	Delprojektledare	Skolpersonal	Elever	Skolledning	Förvaltningschef
Skola 1	1	5	2	1	Inget svar
Skola 2	1	3	2	1	1
Skola 3	1	4	3	1	Inget svar
Skola 4	1	3	4	1	1
Skola 5	1	3	3	1	1
Skola 6	2	3	2	1	Ej tillfrågad
Skola 7	2	2	3	1	Ej tillfrågad

3.3.3. Intervjuer

Intervjuerna har genomförts med ett urval av aktörer som har en position som innebär att de har möjlighet att påverka och besluta om hur resultaten från projektet kan tas om hand långsiktigt. Intervjuerna genomfördes på telefon och totalt ingick 6 personer i respondentgruppen. De som deltog i intervjuerna var chefer och personer med andra strategiska roller.

Intervjuerna handlade om respondenternas uppfattning om projektets mål och syfte, deras förväntningar på projektet samt vilka behov projektet svarade mot. Vidare innehöll intervjuerna frågor om vilka problem projektet skulle bidra till att lösa samt vilka hinder och möjligheter de bedömde fanns för ett fortsatt arbete med att förhindra avhopp.

Utöver ovan nämnda intervjuer genomfördes under december 2017 en intervjuomgång med samtliga personer i projektgruppen. Syftet var dels att studera hur medlemmarna i projektgruppen uppfattade sin roll samt också studera deras bedömning av förutsättningar för hållbara resultat.

Tabell 2. Respondentkategorier som intervjuats på telefon

	Styrgrupp	Projektpersonal
Antal	6	5

Intervjuerna som beskrivs ovan var semistrukturerade vilket innebär att samma frågor ställs till alla respondenter vilka i sin tur kan besvara frågan som de själva vill. Respondenterna får då likartade möjligheter att uttrycka sin åsikt om samma fråga.

3.3.4. Statistik

Utvärderarna har också tagit del av statistik från projektet. Statistiken handlar om deltagande skolors skolavbrott, skolavbrott hos Plugga klart elever, orsaker till skolavbrott samt tid hos olika personalgrupper inom ramen för projektet.

3.3.5. Dokumentstudier

Projektet har under projekttiden haft ett flertal aktiviteter som dokumenterats. Det har till exempel varit nätverksmöten och styrgruppsmöten. Under 2018 genomförde projektledningen en kommunturné i alla deltagande kommuner där syftet var att diskutera hur de skolfrågor som Plugga klart har haft fokus på ska hanteras i framtiden. Dessa möten har dokumenterats och sammanställts.

Vidare har projektledningen tagit fram en handlingsplan som skolorna haft möjlighet att använda och projektledningen har också genomfört en egen uppföljning som dels handlar om en egenskattning av vad skolorna befinner sig vad gäller ett antal områden samt en uppföljningsenkät där skolorna har fått berätta om hur de anser att de utvecklats, var utmaningarna finns samt vilka lärdomar man har dragit.

De två senare dokumenten har utvärderaren sammanställt och analyserat. Vad gäller handlingsplanerna har utvärderaren tagit del av de handlingsplaner som varit kopplade till de skolor som fått besök av utvärderaren. Övriga dokument är genomlysta men inte analyserade eller sammanställda.

3.3.6. Enkäter

Under projekttiden har projektet skickat ut två enkäter till de skolor som har arbetat främst med att öka valkompetensen hos elever som ska välja gymnasieprogram. Den första enkäten skickades ut sen-våren 2017 och det var sammantaget 24 elever från tre skolor som besvarade enkäten. Svarsfrekvensen varierade mellan 70 och 80 procent. Året därpå skickades samma enkät ut till en ny kull deltagare. En skola valde att inte delta i undersökningen och enbart två skolor deltog. Totalt var det 27 elever som besvarade enkäten 2018. Svarsfrekvensen är inte angiven.

Under hösten 2018 genomfördes en enkätundersökning om projektet Plugga klart 1. Denna undersökning beskrivs närmare i rapporten om utvärderingen av Plugga klart 1.

3.3.7. Avstämning med projektledaren

Med jämna mellanrum har utvärderaren och projektledaren haft avstämningar som handlat om projektets status och om praktiska frågor så som datum för kommande datainsamling och urval. Avstämningarna har skett både på telefon och genom fysiska möten. Avstämningarna följer inte någon särskild mall men är av stor betydelse eftersom utvärderaren får en uppdaterad bild av hur projektet genomförs, hur det utvecklas samt vilka utmaningar som finns.

3.3.8. Lärseminarium

I anslutning till att fallstudierna under 2016 och 2017 genomfördes inbjöds de skolor som deltagit i fallstudierna till Region Dalarna för att delta i ett lärseminarium. Det var delprojektledaren och någon från skolledningen som bjöds in. Efter fallstudierna som genomfördes under 2018 erbjöds skolorna att delta i ett skypemöte. Syftet med lärseminariet/skypemötet var att analysera och diskutera de slutsatser som dragits av utvärderingsmaterialet. Seminariet hade ett framåtsyftande perspektiv och att skapa dialog kring hur verksamheten kan jobba vidare med att utveckla förhållningssätt och bemötande. Dessutom deltog konsulterna på ett nätverksmöte för alla delprojektledare och skolledare i februari 2017.

Lärseminarierna inleddes med en presentation av utvärderingsresultaten och därefter genomfördes en workshop där ett antal framåtsyftande frågor diskuterades.

3.3.9. Styrgruppsmöten

Utvärderaren har deltagit i fyra styrgruppsmöten. Det första mötet var i början av 2016, det andra var i juni 2016, det tredje i februari 2017 och det fjärde i maj 2018.

Vid dessa tillfällen har utvärderaren presenterat resultaten och slutsatser från datainsamlingen.

3.3.10. Slutkonferens

Den 27 november hade projekten en slutkonferens i Tällberg. Vid detta tillfälle ombads utvärderaren att presentera resultaten från utvärderingen av de båda projekten. Eftersom presentationen skulle hållas på maximalt 40 minuter var innehållet i redovisningen mycket begränsat och handlade främst om att kortfattat besvara utvärderingsfrågorna.

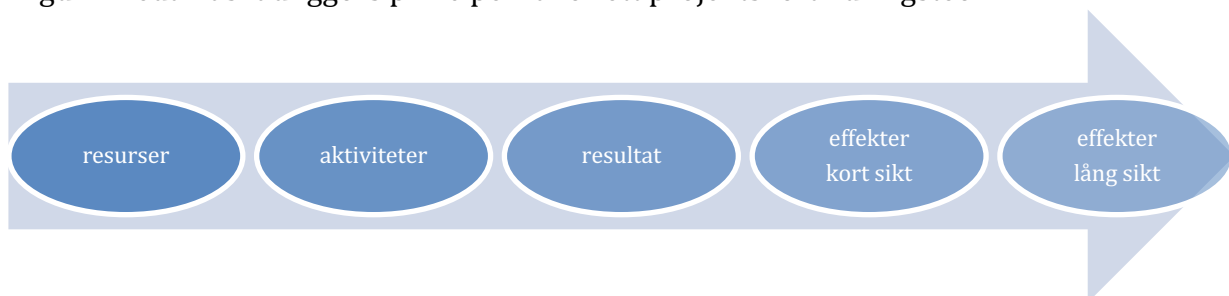
3.4. Utvärderingens analysram

Plugga klart 2 är ett utvecklingsprojekt som syftar till att skapa bestående resultat både på individnivå och på organisationsnivå. För att utvärderingen ska kunna följa upp en sådan insats krävs flera olika analysramar. Det handlar om projektets kortsiktiga och långsiktiga mål, hur projektet genomförs, dess relevans samt vilka förutsättningar det finns för hållbara resultat. Nedan presenteras dessa analysramar.

3.4.1. Förändringsteori och måluppfyllelse

En förändringsteori beskriver vilken typ av resultat och effekter som förväntas uppkomma av en given insats och är ett mycket viktigt verktyg för utvärderingen. Den ligger till grund för vilka resultat och effekter som ska utvärderas och hur dessa kan mätas genom olika indikatorer. Den underlättar också för projektets egen uppföljning.

I figur 1 nedan åskådliggörs principerna för ett projekts förändringsteori.

Figur 1. Förändringsteori.

Med projektets förändringsteori som grund kan utvärderaren bedöma om projektet uppnått målen.

3.4.2. Relevans

Med utgångspunkt från en tydlig förändringsteori är det möjligt att bedöma projektets relevans och hur projektet och dess aktiviteter förhåller sig till de identifierade behoven. Det handlar om projektets inre relevans, det vill säga om föreslagna insatser kan leda till förväntade effekter ur olika målgruppers perspektiv. Det handlar också om den yttre relevansen, det vill säga om projektet som helhet kan bidra till utlysningens och programmets mål.

3.4.3. Genomförande

Hur ett projekt genomförs och organiseras får konsekvenser för projektets resultat. Därför är det viktigt att studera om projektet fungerar ändamålsenligt och om resursanvändningen står i paritet med måluppfyllelsen.

3.4.4. Hållbara resultat

För att resultat från ett utvecklingsprojekt ska kunna implementeras och förändra ordinarie verksamhet efter projektets slut krävs ett strategiskt arbete redan från projektstart.

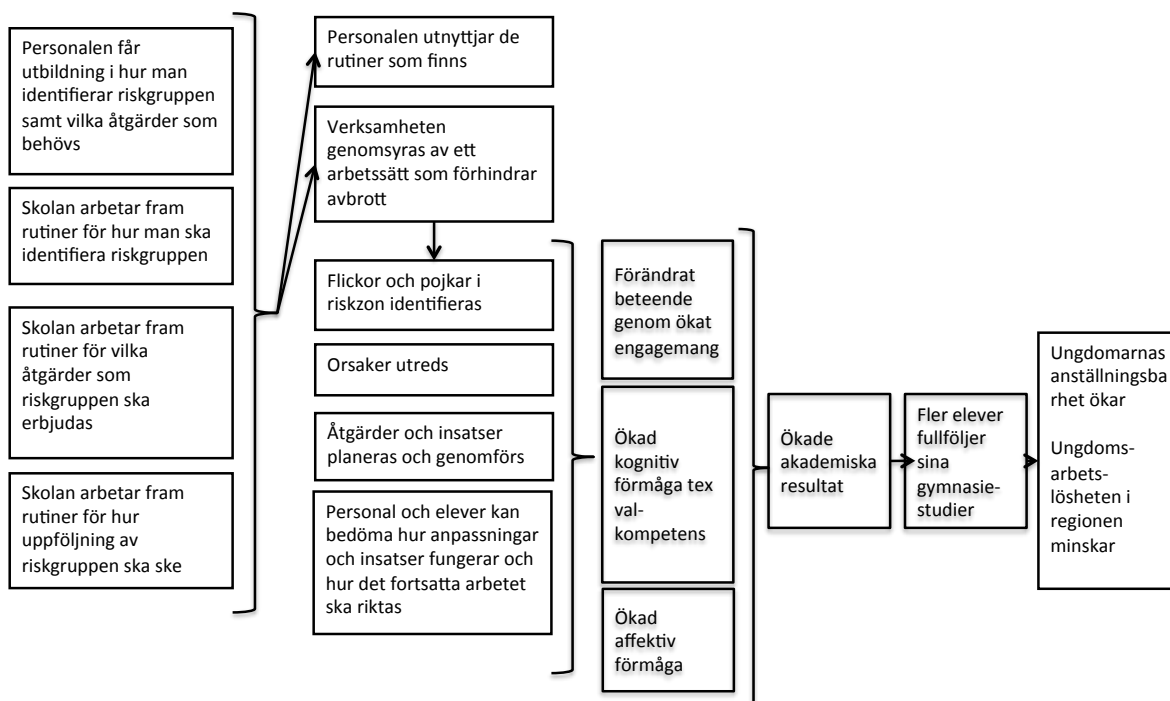
Tidigare forskning visar att det behöver finnas insatser på flera samhällsnivåer för att uppnå hållbar strukturförändring. *Ett aktivt ägarskap* krävs på alla nivåer, likaså *kunskap om innehållet*, det behöver *svara mot behov*, som kan vara olika för olika aktörer och *målet för insatsen behöver åtminstone delvis delas*.

4. Resultat

Nedan presenteras resultat från den datainsamling som genomförts. Det handlar om projektets förändringsteori, genomförande, relevans och hållbarhet.

4.1. Förändringsteori för projektet Plugga klart 2

I figur 2 nedan presenteras en rekonstruktion av projektet Plugga klart 2.

Figur 2. Övergripande förändringsteori för projektet Plugga klart 2

Figur 2 illustrerar en övergripande förändringsteori för projektet Plugga klart 2. De effekter som projektet förväntas bidra till på lång sikt är kopplade till den yttersta effekten av projektet, nämligen att bidra till ett minskat antal skolavhopp, d.v.s. att ungdomars anställningsbarhet ökar och ungdomsarbetslösheten minskar.

För att detta ska kunna ske behöver projektet bidra till att minska antalet avbrott från gymnasiet. Tidigare studier från Plug In (Internet 7) visar att ökade akademiska resultat hos en elev som riskerar att göra avbrott är den viktigaste framgångsfaktor. För att en elev som riskerar avbrott ska öka sina akademiska resultat behöver eleven förändra sitt beteende vad gäller närvaro, aktivitet på lektioner och kunna genomföra och slutföra uppgifter och läxor. Vidare behöver elevens förmåga öka vad gäller att förstå och styra sina lärandeprocesser, sin problemlösningsförmåga och samt se kopplingen mellan studier och framtida mål. Till sist behöver eleven öka sin affektiva förmåga, d.v.s. ha en upplevelse av att ingå i ett socialt sammanhang och ha fungerande positiva relationer med lärare och skolkamrater.

Om elever som riskerar att avbryta sina studier ska få det stöd de behöver måste dessa elever kunna identifieras, orsaker behöver utredas, åtgärder planeras och genomföras och personal och elever måste kunna bedöma hur insatserna ska riktas för att få avsedd verkan. Om detta ska kunna ske på ett systematiskt sätt behöver verksamheten följa rutiner samt genomsyras av ett arbetssätt som förhindrar avbrott. Om rutiner saknas och verksamheten har behov av utveckling kommer personalen få utbildning i hur man identifierar elever i riskzonen och skolan behöver arbeta fram rutiner för frånvaro, hur man identifierar målgruppen samt vilka åtgärder som kan erbjudas. Till sist behöver skolledningen t.ex. i det systematiska kvalitetsarbetet följa upp hur detta arbete utvecklas.

4.2. Datainsamlingen

Här presenteras resultaten från datainsamlingen utifrån den analysram som presenterades ovan. Det handlar om relevans, måluppfyllelse, genomförande och hållbara resultat.

4.2.1. Relevans

Med utgångspunkt från vad som förväntas i utlysningen – att "förebygga skolavhopp" (Internet 2) (vi antar att med det menas att minska antalet avhopp) – ser det ut som projektet Plugga klart 2 är högst relevant eftersom projektets syfte är just detta. Bakgrunden till att projektet startade var också av samma anledningar, t.ex. att andelen elever som blir behöriga till gymnasiet minskade under 2000-talet samt att Dalarna är ett av de län som har högst andel obehöriga elever till gymnasiet (Ansökan, 2016). Vi återkommer senare till om projektet uppnått målet att minska antalet avhopp.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att beskriva hur utvärderaren uppfattar den elevgrupp som deltagit i Plugga klart. Eleverna som utvärderaren har mött genom fallstudierna är mycket fina ungdomar med ett tungt bagage. De lever med stora utmaningar – har haft hög frånvaro, har varit mobbade, en del har varit hemmasittare och många har ett dåligt mående. Några är språksvaga och har en osäker framtid i Sverige med risk för att inte få permanent upphållstillstånd.

"...jag kan inte köra på och jag kan inte gå kvar här nästa år."

Resultaten från fallstudierna stärker antagandet att projektet är relevant för målgruppen. Projektpersonal som intervjuats anser att insatser som projektet har kunnat erbjuda svarar mot behov på skolan – det kan handla om allt från extra stöd för

elever som halkat efter i skolarbetet till att ge stöd till nyanlända elever i form av samhällsinformation och kontakter med myndigheter. De elever som intervjuats bekräftar vikten av dessa insatser. Många av dem vittnar om att de inte hade klarat skolan om det inte vore för att de hade fått vara med i projektet.

"Hade vi inte varit med här så hade vi inte varit där vi är, vi hade aldrig klarat oss."

Även skolledare bekräftar att projektet har haft betydelse för skolan. Antalet lärare som intervjuats har varit relativt begränsat och på några skolor har inga lärare deltagit i datainsamlingen. Det är därför svårare att bedöma hur lärare generellt bedömer relevansen av Plugga klart 2. De lärare som intervjuats menar att Plugga klart 2 har varit betydelsefull men att det finns kolleger som inte känt till projektet eller som utnyttjat projektet som en möjlighet att slippa elever på sina lektioner. Flera av de intervjuade lärarna menar att undervisningen behöver utvecklas och anpassas bättre till alla elever.

Plugga klart 1 skulle bidra till att "verksamheten utvecklas genom förbättrade arbetsätt som främjar inkludering, jämställdhet, icke-diskriminering samt förebygger avbrott" men det finns inga indikationer på att Plugga klart 1 har bidragit med detta i särskilt hög utsträckning (se utvärderingsrapport för Plugga klart 1).

4.2.2. Måluppfyllelse

Nedan delas redovisningen av resultaten från datainsamlingen in i rubriker. Det måste redan nu noteras att förändringsteorin inte överensstämmer med projektets mål. Nedan utgår vi från projektets målformuleringar och förhåller oss till dem.

4.2.2.1. Minskad andel studieavbrott på deltagande skolor

Mål 1 uttrycks som att *de deltagande skolorna ska ha minskat sina studieavbrott med 40 procent bland pojkarna och 40 procent av flickorna på två år.*

Den statistik som Plugga klart (Internet 8) har samlat in visar att antalet avbrott har ökat för varje år som projektet har pågått.

Källa: Plugga klart-projektet, Region Dalarna
Bearbetning: Peter Möller, Region Dalarna

■ Kille ■ Tjej

REGION DALARNA

Diagram 1. Det totala antalet studieavbrott från läsåret 2015/2016 till 2017/2018.

Introduktionsprogrammen står för 30 procent av alla avbrott och ökade mycket de två sista läsåren. Pojkar står fortfarande för den största delen av avbrotten. Enligt projektledningen kan detta förklaras med ett ökande antal asylsökande och att medvetenheten om studieavbrott ökar på deltagande skolor vilket i sin tur leder till ett ökat antal registrerade studieavbrott (Internet 8).

Det verkar dock som att de elever som haft möjlighet att delta i Plugga klart i mycket liten utsträckning har hoppat av sina studier. Enligt egen utsago från projektledningen har enbart 15 procent av de deltagande eleverna 2016 - 2017 hoppat av sina studier (Internet 8).

Under våren 2018 genomförde utvärderaren en analys på den data som då fanns tillgänglig. Analysen visade att avhoppet sker främst bland pojkar med utländsk härkomst som går på introduktionsprogrammet. Analysen visade också att den vanligaste orsaken till avhopp var "Annan orsak". Vidare var könsfördelningen bland avhopp lika mellan tjejer och killar med svensk härkomst. (Se diagram 2)

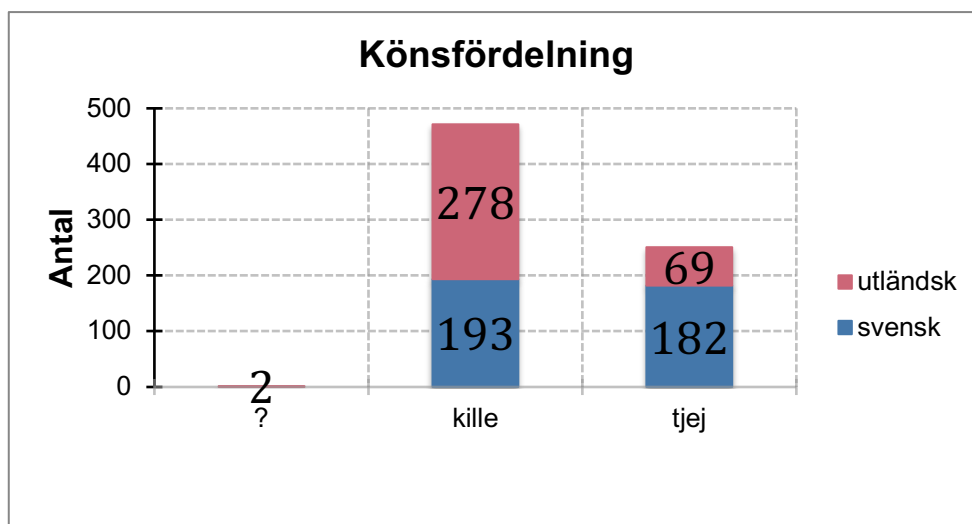

Diagram 2. Könsfördelning bland avhoppare baserat på statistik från Plugga klart till och med våren 2017.

Nedan återfinns ett diagram som visar hur många av de deltagande flickorna och pojkarna i Plugga klart som valde att göra avbrott från sina studier. Detta motsvarar 14 procent av alla Plugga klart elever och ca 12 procent av alla deltagande pojkar och ca 16 procent av alla deltagande flickor.

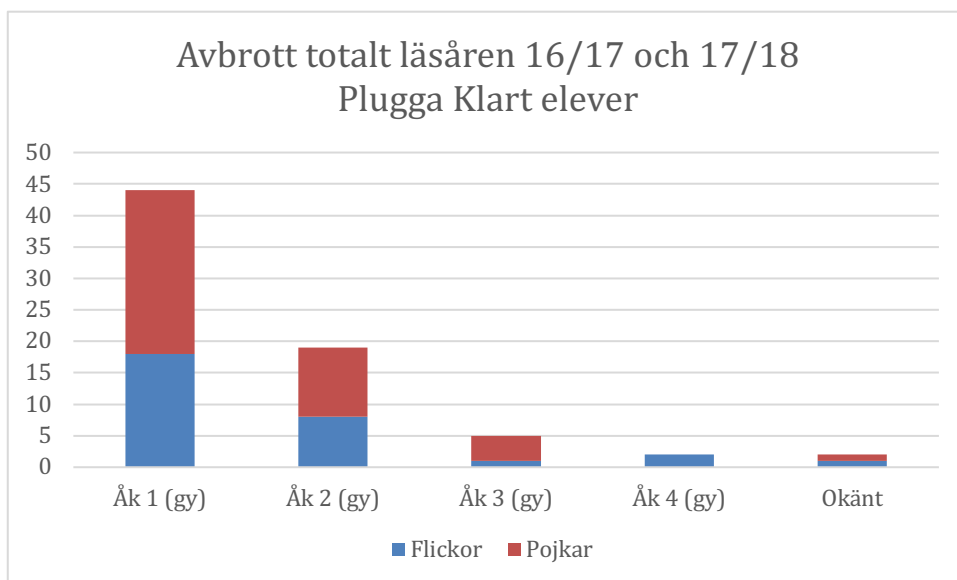

Diagram 3. Avbrott totalt läsåren 16/17 samt 17/18, Plugga klart elever.

4.2.2.2. Studiemiljön

Mål 2 uttrycks som att *studiemiljön har blivit mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande på de deltagande skolorna.*

Under våren 2017 genomförde utvärderaren en 4R-analys åt projektet. Analysen byggde på data som projektet samlat in från september 2016 till november 2017.

4R är en metod som används för att kartlägga och analysera verksamheter ur ett jämställdhetsperspektiv. De fyra R:en står för representation, resurser, realia och realisera. Syftet med metoden är att den ska ge en översiktlig bild av hur en verksamhet fördelar sina resurser mellan kvinnor och män/flickor och pojkar och hur den kan förändras för att möta behoven från kvinnor och män/flickor och pojkar.

Kartläggningen genomfördes utifrån projektets insamlade information via tidsrapporteringen kring elevdeltagarna i Plugga klart 2 från september 2016 till november 2017. Utvärderaren studerade kön i förhållande till variablerna utländsk/svensk härkomst, med/utan en funktionsnedsättning, programinriktning, resursfördelning samt avbrutit/inte avbrutit studier.

Även om projektledningen ansåg att bortfallet kring de noteringar som fanns angående utländsk härkomst och funktionsnedsättning misstänktes vara stort samt att en del ändringar hade genomförts i dataunderlaget efter det att utvärderaren påbörjade analysen kunde utvärderaren konstatera att det skiljde sig mellan könen när man tittade på de olika insatserna. Exempelvis var det betydligt fler timmar som fördelades till flickorna från respektive insats i jämförelse med pojkarna och det fanns stora skillnader mellan deltagare med svensk och utländsk härkomst.

Analysen visade att både flickorna med utländsk och svensk härkomst hade spenderat fler timmar i varje insats i jämförelse med pojkarna med utländsk och svensk härkomst.

Flickor med utländsk härkomst hade mest tid tex 2,5 ggr så mycket hos SYV, 3 ggr så mycket hos kurator och 5 ggr så mycket hos sjuksköterskan än flickor med utländsk härkomst. Pojkar hade överlag mycket mindre tid i alla insatser.

Vid ett gemensamt analysmöte där delar av projektledningen, utvärderaren samt projektets processtöd för de horisontella principerna diskuterade orsakerna till resultaten från 4R-analysen kom vi fram till följande möjliga orsaker.

Flickor

- Flickor hoppar på mer insatser
- Ingår i "tjejigheten" att må dåligt
- Problemfokuserat
- Reproducerar "kvinno-problem"
- Färre kvinnor/flickor har diagnosticerade funktionsnedsättningar

Pojkar

- Tveksamma till insatser
- Psykisk ohälsa synliggörs inte
- Identifierar sig INTE med "tjejighet"
- Fler pojkar har diagnosticerade funktionsnedsättningar
- Skolan ger överlag mer resurser till personer med funktionsnedsättning

Av de skolor som deltog i fallstudien hade ingen av dem dragit några särskilda slutstatser av den statistik som skolan har tillgång till vad gäller till exempel närvaro och betyg.

"...någon form av analys gör vi men vi drar inga slutsatser. En del flickor har hoppat av för att de behöver ta hand om familjen tex hämta småsyskon på dagis."

Skolorna tycks heller inte ha haft någon särskild tanke bakom den andel pojkar respektive flickor som deltagit i Plugga klart och både lärare och skolledare uttrycker ofta vad de tycker sig veta om pojkar och flickor utan att egentligen ha några belägg för detta.

På några av de skolor vi besökt anser de som intervjuats att det skett en förändring vad gäller bemötandet på skolan – både personal emellan och personal elev. Detta bekräftas i den uppföljning som projektledningen gjort med alla deltagande skolor. På en skola menar man också att deltagandet i Plugga klart även har lett till en ökad förståelse för elevers olika behov och förutsättningar.

I en av projektledningens egen uppföljningar ombads deltagande skolor att skatta var de befinner sig i dagsläget. På påståendet om man nöjd med det arbete som sker kopplat till horisontella principer, anger hälften av de 12 svarande skolorna att de är det "till viss del" och den andra hälften svarar "till stor del". Ingen har angett där det mest positiva svarsalternativ eller det minst positiva.

På flera skolor som besökts genom fallstudierna berättar man om att man har temadagar/kärleksveckor på skolan för att lyfta principerna. På andra skolor anser man

att man har inkorporerat de horisontella principerna i alla aspekter av projektet utan att egentligen ge några konkreta exempel.

4.2.2.3. *Ökad valkompetens*

Mål 3 uttrycks som att *40 procent av flickorna och 40 procent av pojkarna upplever att de fått en ökad valkompetens efter att ha deltagit i projektet.*

Den första enkäten som genomfördes visar att en stor andel av respondenterna tycks vara nöjda med att de har deltagit i Plugga klart och att det har påverkat dem i positiv riktning. Detta resultat återkommer i den andra enkäten.

En majoritet (12 personer) håller med mycket eller helt och hållet att Plugga klart inneburit att de har valt den gymnasieutbildning som de själva vill gå. Det är skillnad mellan killar och tjejer, där killar är mer positiva. Även detta resultat återkommer i den andra enkäten.

Enbart 11 av 18 elever har pratat med sina lärare om gymnasievalet och en tredjedel av eleverna anger att deras lärare har varit nyfikna på hur de tänker kring sitt gymnasieval. Pojkar anger i större utsträckning att deras lärare har gett dem det stöd de behöver inför sitt gymnasieval. Detta resultat återkommer i den andra enkäten.

Hälften håller med mycket eller helt och hållet att deras studie- och yrkesvägledare har varit nyfikna på hur de tänker kring sitt gymnasieval. Tjejerna tycks vara mer nöjda än killarna. Fyra av fem elever håller med mycket eller helt och hållet att deras studie- och yrkesvägledare har varit opartisk och inte haft egna åsikter i sitt stöd kring deras gymnasieval. Tjejerna mer nöjda än killarna. Tjejerna ger också bättre omdömen på frågan om studie- och yrkesvägledaren har gett dem det stöd de behöver inför sitt gymnasieval. Detta resultat återkommer även i den andra enkäten.

Reklam tycks inte påverka eleverna och de tycks ta del av en variation av information och de flesta diskuterar gymnasievalet med sina föräldrar. Samma resultat återkommer i den andra enkäten.

Ganska få anger att de har fått kunskap genom Plugga klart att kön kan påverka deras val, vilket också är ett resultat som återkommer i den andra enkäten.

Vid fallstudierna har utvärderaren ställt frågor till eleverna om hur de ser på sin framtid och framtida studie- och yrkesval. Utvärderarens bedömning är att enbart ett fåtal av de elever som deltog vid fallstudierna kunde koppla sina nuvarande prestationer till framtida yrkes- eller studieval.

"...barn och fritid eller maskin och bygg. Jag gillar småbarn och antingen vill jag bli dagisfröken... Jag är inte så insatt i det andra och jag har hört att tjejer ofta får jobb direkt efter skolan."

4.2.2.4. *Effekter på verksamheten i stort*

Det första effektmålet handlar om att *huvudmännen ansvarar för att rutiner och processer finns för att identifiera elever i riskzonen. Åtgärder kring det används på alla*

deltagande skolor. Efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sin verksamhet utifrån denna kunskap.

Vi behöver här inleda med att påminna om att tanken med att kombinera Plugga Klart 1 och Plugga klart 2 var att Plugga klart 1 skulle bidra till att förbättra skolpersonalens bemötande och kompetens att bättre anpassa undervisningen efter elevers olika behov och förutsättningar. I utvärderingsrapporten om Plugga klart 1 framgår att både enkäten och fallstudierna visar att resultaten ser olika ut på olika skolor.

På flera deltagande skolor har det skett en förändring bland personalen – det handlar om till exempel att skolan snabbare kan fånga upp elever som ligger i riskzonen, mer fokus på bemötande och mer utrymme för diskussion och reflektion. Dessutom beskriver många skolor att de nu har mer fokus på närvaro samt ett effektivare elevhälsoarbete (EHT). Det är främst personal som arbetar nära projektet som beskriver att man ser förändringar, framför allt skolledare.

"Allt möjligt om elever och hur man ska göra för att lyckas med undervisning. Så var det inte från början."

Den uppföljning som projektet gjort bekräftar ovanstående och sammanfattningsvis visar det att flera skolor upplever att de har hittat en organisation för att fånga upp eleverna och snabbare sätta in resurser för de som ligger i riskzonen för avhopp. Eleverna blir mer sedda genom projektet och får mer stöd vilket lett till att deras motivation har ökat. Eleverna har fått bättre betyg och högre närvaro. Personalen utgår mer från behovet istället för problemet. Lärarna har blivit bättre på att uppmärksamma EHT om elever som ligger i riskzonen och det har blivit en tydligare rollfördelning inom EHT som gör arbetet mer effektivt. Överlag har det blivit en tydligare fokus på det förebyggande, hälsofrämjande arbetet.

Vidare har projektet öppnat upp för ett annat tänk i förhållningssättet gentemot eleverna. Personalen pratar mer om problematiken och arbetar mer tillsammans. Det finns en förankrad personalförståelse kring hur samverkan och preventivt arbete stärker skolan och dess måluppfyllelse, samt minskar antalet avhopp när det kommer till riskzonselever.

Men det finns också skolor som inte anser att Plugga klart har fått några effekter på verksamhetsnivå. En ganska stor andel av den skolpersonal som intervjuats och som inte varit direkt involverade i projektet (Plugga klart 1 och Plugga klart 2) annat än att de deltagit i kompetensutvecklingsinsatsen, anser inte att skolans deltagande har satt några spår.

"...inställningen har varit allmänt negativ och har uppfattats som flummigt..."

Många av den personal vi talat med i fallstudierna menar att ledningens roll är viktig för att uppnå effekter och att det framförallt är representation från skolledningen som har saknats i projektet.

I vilken mån som skolhuvudmännen har haft ett engagemang i skolornas arbete med att minska avbrott är svårt att bedöma. Våra intervjuer pekar på att skolhuvudmännen inte

haft ett så stort engagemang. Det har varit mycket svårt att boka och genomföra intervjuer med huvudmännen och de intervjuer som genomförts har gett ett intryck av att man förlitar sig på den enskilda skolan.

”Vi har regelbundna diskussioner i vår ledningsgrupp om hur det rullar och hur det går. Sedan ska jag plocka upp det när det närmar sig sitt slut - vågar inte prata om det än.”

På projektets slutkonferens var representationen från deltagande skolledningar mycket låg och det fanns enbart två representanter från huvudmännen.

4.2.2.4.1. Huvudmännens ansvar för de horisontella principerna

Det andra effektmålet handlar om att *huvudmännen ansvarar för att arbetet med de horisontella principerna, jämställdhet, tillgänglighet och icke diskriminering är implementerat på alla deltagande skolor. Skolorna arbetar med de horisontella principerna och efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sina rutiner och verksamhet utifrån denna kunskap.*

I detta avsnitt hänvisar vi dels till ovanstående avsnitt om mål 2 (avsnitt 4.2.2.2) och dels till Mirak Advisers rapport. Nedan sammanfattas Miraks slutsatser kortfattat.

Miraks uppfattning är att skolornas förutsättningar att arbeta med att integrera de horisontella principerna jämställdhet, tillgänglighet och ickediskriminering inte alltid finns på plats. Orsakerna till detta är flera, till exempel att skolorna ofta främst fokuserat på individer (eleverna) framför organisationen, att elevhälsoarbetet ofta är skilt från undervisningen och att det finns brister i förändringskompetens.

4.2.2.4.2. Effektmål för regionen

Effektmålet för regionen handlar om att *utreda och föreslå ansvarsfördelning för utvecklingsarbetet på Dalarnas skolor gällande att minska studieavbrott.*

De intervjuer som genomfördes i analysfasen av projektet med delar av styrgruppen visar att det fanns en varierande kunskap om projektet, ingen tydlig bild av projektets mål men att förväntningarna på kommunerna och deltagande skolor var höga.

De intervjuade var osäkra på vilken roll de hade i styrgruppen. Styrgruppen har varit liten, har levt med relativt stor frånvaro vid möten och haft små möjligheter att arbeta med förankring i hela regionen.

Delar av projektgruppen har varit på turné i Region Dalarnas kommuner. Där har man träffat förvaltningar och skolledning från deltagande skolor och diskuterat olika frågor som är kopplade till Plugga klart. En prioriterad fråga som kom upp i detta sammanhang var *bemötande och förhållningssätt*. Frågan ansågs inte vara av första prioritet men viktig. De personer man träffat vid dessa möten anser att projektet har verkat för att skolan ska utveckla sina verktyg för att personalen ska förhålla sig likartat till olika företeelser, t.ex. närvaro och elever.

Vidare anser man att frågan är regional och bör hanteras på regional nivå eftersom det finns ett fortsatt behov av ett regionalt stöd. Kommunbesöken visar att det efterfrågas en regional aktör som kan erbjuda processtöd och nätverk/referensgrupper kopplat till

skolan verksamhetsplaner och kvalitetssäkring kring avbrottsstatistik, jämställdhets-, tillgänglighets- och icke-diskrimineringsfrågor och valkompetens. Det finns också önskemål om att regionen har en samordnande funktion för nätverksträffar/referensgrupper inom dessa områden.

Men regionen befinner sig i en omorganisation och frågan kring huruvida regionen kan ta ett fortsatt ansvar för att koordinera dessa frågor har inte konkretiserats.

4.3. Genomförande

Under 2017 års datainsamling intervjuades samtliga projektmedarbetare på Region Dalarna. I intervjuerna framkom att projektgruppen fungerar bra, att projektpersonalen har hittat sina roller och att de har prioriterat arbetsuppgifter, men man konstaterar att det finns mer att göra än vad resurserna räcker till. Uppdraget anses vara krävande, "personintensivt", personberoende och ibland otydligt. Projektledarna och projektmedarbetarna har olika arbetssätt och även om de alla tycks vara överens om målen är det tveksamt om de varit överens om vägen mot målen ska se ut.

"...alla har jobbat i skolan. Sen är vi olika och det har varit bra men omständigheter gör att vi jobbar olika."

Dessutom har flera i projektgruppen gått till andra uppdrag, varit sjukskrivna och det har uppstått ett tidsglapp innan ersättare kunnat komma in i projektet. Vid flera tillfällen har samordnaren på ESF kritiserat projektet för att inte lämna in underlag i tid.

Fallstudierna visar att deltagande skolor verkligen uppskattar arbetet som görs i projektgruppen.

"Jag tycker att jag har fått förmånen att vara med i projektet är dels att vi får träffa andra...de är duktiga på Region Dalarna...Så värdefullt att träffa folk som jobbar med något liknande och att möta folk som jobbar med samma sak men hur olika det kan bli."

4.4. Hållbarhet

Tidigare forskning visar att det behöver finnas insatser på flera samhällsnivåer för att uppnå hållbar strukturförändring. Ett aktivt ägarskap krävs på alla nivåer, likaså kunskap om innehållet och det behöver svara mot behov som kan vara olika för olika aktörer. Nedan presenteras utvärderaren resultat utifrån dessa olika dimensioner.

4.4.1. Ägarskap

Som redan nämnts återkommer man i fallstudierna ofta om vikten av skolledningens engagemang för att skolans arbete med bemötande och rutiner för frånvarohantering ska utvecklas och förbättras. Och fallstudierna visar att skolledningen på en del skolor kanske inte har haft ett så stort engagemang i Plugga klart och flera av delprojektledarna vittnar om att de ibland kan känna sig ensamma.

Endast ett fåtal skolledare som intervjuats vid fallstudierna säger att de kommer fortsätta arbeta med bemötandefrågor och utveckling av frånvarohanteringen. På flera skolor kommer inte delprojektledaren ha kvar sin tjänst efter projekttiden.

Huvudmännens engagemang har också beskrivits ovan. Det finns inga tecken på att huvudmännen anser att denna fråga ska prioriteras. Och trots att kommunbesöken tydligt visade på ett behov av en koordinerande funktion känner utvärderaren i skrivande stund inte till att det tagits några beslut i frågan.

När det gäller personalen på skolorna är ägarskapet mycket starkt bland projektpersonalen och bland den personal som arbetar med elevhälsan men däremot är det mer tveksamt om lärarnas engagemang är tillräckligt stort. Som Mirak beskriver i sin rapport har man noterat att undervisningen ofta är skild från till exempel elevhälsoarbetet och fallstudierna indikerar också att lärarnas engagemang varierar kraftigt.

”Förbluffar mig att jag har kolleger på skolan som inte behöver göra sitt jobb och detta pågår år efter år.”

4.4.2. Kunskap om innehållsfrågan

Att den personal som arbetar med de deltagande eleverna i Plugga klart 2 har tillräckligt med kunskap råder det ingen tvekan om. Och på de flesta skolor tycks det som att frånvarohanteringen och EHT-verksamheten har förändrats så att skolan snabbare kan identifiera och sätta in åtgärder för riskelever.

Däremot är det som nämnts ovan osäkert om lärarna har tillräckliga kunskaper om hur de ska bemöta sina elever och anpassa undervisningen efter olika elevers förutsättningar. Plugga klart 1 syftade till att skapa en förändring men det är osäkert om Plugga klart 1 haft en sådan effekt.

4.4.3. Svara mot ett behov

Som redan nämnts under avsnittet 4.2.1 tycks projektet svara mot ett behov på alla nivåer.

De insatser som projektet har kunnat erbjuda svarar mot behov på skolan. De elever som intervjuats bekräftar vikten av dessa insatser. Många av dem vittnar om att de inte hade klarat skolan om det inte vore för att de hade fått vara med i projektet.

Även skolledare bekräftar att projektet har haft betydelse för skolan. De lärare som intervjuats menar att Plugga klart 2 har varit betydelsefull men att det finns kolleger som inte känt till projektet eller som utnyttjat projektet som en möjlighet att slippa elever på sina lektioner.

5. Slutsatser

I detta avsnitt utgår vi från de utvärderingsfrågor som ställdes i förfrågningsunderlaget.

1. Har projektet uppnått uppsatta mål?
2. Vilka faktorer påverkar hållbarhet?
 - 2.1. I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?
3. Vilka faktorer påverkar avbrott? Hur systematiseras kunskap om avbrott?
 - 3.1. I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?

5.1. Har projektet uppnått uppsatta mål?

Vi påminner oss om de mål som utvärderingen har haft möjlighet att göra en bedömning av. Dessa är

Resultatmål

Mål 1: Att de deltagande skolorna ska ha minskat sina studieavbrott med 40 procent bland pojkarna och 40 procent av flickorna på två år.

Mål 2: Studiemiljön har blivit mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande på de deltagande skolorna.

Mål 3: Att 40 procent av flickorna och 40 procent av pojkarna upplever att de fått en ökad valkompetens efter att ha deltagit i projektet.

Effektmål

Huvudmännen ansvarar för att rutiner och processer finns för att identifiera elever i riskzon. Åtgärder kring det används på alla deltagande skolor. Efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sin verksamhet utifrån denna kunskap.

Huvudmännen ansvarar för att arbetet med de horisontella principerna, jämställdhet, tillgänglighet och icke diskriminering är implementerat på alla deltagande skolor. Skolorna arbetar med de horisontella principerna och efter projektets slut har deltagande skolor anpassat sina rutiner och verksamhet utifrån denna kunskap.

Utreda och föreslå ansvarsfördelning för utvecklingsarbetet på Dalarnas skolor gällande att minska studieavbrott.

När det gäller aktivitetsmålen redovisas dessa i slutrapporten.

Datainsamlingen indikerar att egentligen är inget av målen uppnått. Som nämnts ovan följer projektets förändringsteori inte de uppsatta målen. Nedan förs ett resonemang kring hur alternativa målformuleringar kanske hade kunnat vägleda projektet.

När det gäller mål 1 så har antalet avbrott från gymnasiet ökat. En del av förklaringen till det ökade antalet avbrott anses vara flyktingströmmen från 2015 som innebar att många unga nyanlända påbörjade sina studier på introduktionsprogrammet och antingen slutade på grund av att de inte fick uppehållstillstånd eller slutade för att övergå till nationellt program. I detta sammanhang ska nämnas att en övergång från introduktionsprogrammet till ett nationellt program måste ses som en positiv orsak till avbrott. Dessvärre har det inte varit möjligt för projektledningen att ta fram data till en

sådan jämförelse trots att detta var ambitionen. Enligt skolornas egen utsago gör de elever som varit deltagare i Plugga klart 2 avbrott i betydligt mindre utsträckning än de elever som befunnits i riskzonen och som inte deltagit. Detta går inte att bedöma eftersom vi inte känner till hur stor andel av det totala antalet elever som gör avbrott, men vi kan konstatera att flickorna står för en större andel av avbrotten i Plugga klart, vilket är det motsatta om vi jämför med det totala antalet avbrott.

Utvärderingen visar att inte heller mål två har uppnåtts. Här hänvisar utvärderaren till Miraks rapport som uppmärksammar viktiga förutsättningar som behöver finnas på plats i en verksamhet i arbetet med att integrera de horisontella principerna jämställdhet, tillgänglighet och ickediskriminering.

Empirin antyder att mål 3 till viss del kan vara uppnåtts om det handlar om de elever som deltagit i projektet. Många elever som besvarat enkäten menar att de har fått stöd genom Plugga klart 2. (Mål 3: Att 40 procent av flickorna och 40 procent av pojkarna upplever att de fått en ökad valkompetens efter att ha deltagit i projektet. MIN KOMMENTAR: Jag anser att det klart och tydligt står i målet att det handlar om dem som deltagit i projektet)

När det gäller effektmålen för huvudmännen och för Region Dalarna har målen inte heller nåtts.

Trots att resultaten inte tyder på att målen har uppnåtts visar vår datainsamling på att projektet bidragit till positiva resultat som inte var angivna i målsättningarna. Det finns gott om data som talar för att deltagande verksamheter har utvecklats - särskilt vad gäller frånvarohanteringen och elevhälsoarbetet. Och de skolor som arbetat med valkompetens har i alla fall lyckats med sina deltagare och sannolikt kommer man arbeta vidare för att öka valkompetensen hos kommande årskullar. Om verksamheterna fortsätter att arbeta på detta sätt kommer insatserna som erbjudits inom ramen för Plugga klart 2 även ge en fortsatt effekt i form av färre avbrott.

Det är snarare målformuleringarna som ställer till det. Man brukar säga att projekt behöver ha övergripande mål som ska ange en riktning och mätbara mål som ska kunna uppnås inom ramen för projektet och som projektet i någon mening ska kunna ansvara för. Att projektet ska ta ansvar för ett minskat antal skolavbrott på generell nivå är inte rimligt givet de mandat, resurser och insatser som projektet haft – detta borde ha varit ett övergripande mål. Det hade varit rimligare att ha ett mål som mer var kopplat till deltagarna i projektet, t.ex. att minst 90 procent av deltagarna fullföljer sina studier eller att minst 90 procent av deltagarna ökar sina akademiska resultat.

Samma sak gäller mål 2 – att studiemiljön ska bli mer jämställd, tillgänglig och icke-diskriminerande på de deltagande skolorna. Även om projektet på många sätt verkligen försökt att uppmuntra skolorna att integrera de horisontella principerna är detta ett arbete som dels är en ständigt pågående process och som dels kräver mer än att ett projekt kommer in och hanterar dessa frågor. Mirak har i sin rapport tagit upp viktiga förutsättningar för att ett sådant arbete ska lyckas.

Ett vanligt förekommande problem i projekt är att arbetet med de horisontella principerna bygger på en generell analys. Principerna har en allmän roll i

verksamheten, t.ex. genom generella policys eller rutiner som grundar sig på den allmänna problembilden. De horisontella principerna specificeras inte inom ett särskilt sakområde och det finns inga prioriteringar eller särskilda insatser. Utvärderarens bedömning är att detta även stämmer in på Plugga klart 2.

Arbetet med de horisontella principerna skulle ha kunnat fokusera på särskilda områden som identifierats som problematiska och projektet hade kunnat göra en prioritering utifrån problemanalysen. Insatser hade kunnat erbjudas som är grundande på denna analys och prioritering.

5.2. Vilka faktorer påverkar hållbarhet

I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?

5.2.1. Svagt ägarskap

Datinsamlingen indikerar att det finns stor risk att effekterna av skolornas deltagande i Plugga klart 2 inte kommer bli hållbara – i alla fall på några skolor. Det finns flera anledningar till detta. De allra viktigaste orsakerna är att ägarskapet tycks vara svagt både hos skolledningarna och hos mer strategiska aktörer så som förvaltningsnivån i kommunerna och på Region Dalarna. Det finns få tecken som tyder på att arbetet med att motverka avbrott i skolan är särskilt högt prioriterat.

Som redan nämnts finns det särskilt en personalkategori som i alla fall inom ramen för projektet haft ett aktivt ägarskap och det är projektpersonalen på de deltagande skolorna samt den personal som arbetar med elevhälsan. Några lärare har förstås också varit djupt involverade men det tycks ändå som projektet i många stycken varit en sidovagn till undervisningen.

Dessa iakttagelser får stöd i tidigare forskning som visar att det finns flera förklaringar till bristande hållbarhet i utvecklingsarbeten. En förklaring till bristerna är att projekt och utvecklingsarbete ofta drivs vid "sidan av" linjeorganisationen, exempelvis i form av en temporär projektorganisation eller med hjälp av externa konsulter. En annan förklaring är att det ofta saknas ett aktivt ägarskap av de som utgör en satsnings ägare, det vill säga de som har makt och resurser att förvalta en satsnings resultat. Det kan exempelvis vara förvaltningsledning och berörda politiker.

Utvärderarnas bedömning är att ägarskapet är svagt på flera nivåer och heller inte delegerat. Strategiska aktörer på regionen har förväntningar på kommunerna, förvaltningarna i kommunerna har förväntningar på rektorerna och dessa har i sin tur förväntningar på personalen som uttrycker att för att det ska kunna ske en verklig förändring behövs ledningens engagemang och stöd.

Trots att underlag från projektgruppens kommunbesök (Bark-Nordin 2018) mycket tydligt uttrycker ett behov av stöd från regionen och att detta har förmedlats har utvärderaren i skrivande stund ingen information om att regionen tagit till sig av vad kommunerna efterfrågar.

Det finns alltså ett strukturellt problem på flera nivåer – skolnivå, kommunal nivå och regional nivå.

5.2.2. Verksamhetseffekter kräver strategier

För att skapa verksamhetseffekter i form av förändrat bemötande och hållbara rutiner för frånvarohanteringen samt en integrering av de horisontella principerna i skolans arbete krävs att skolan fortsätter arbeta med detta förbättringsarbete även efter projektet. Det är dock bara några få skolor – av de vi besökt – som uttryckt att man har för avsikt att fortsätta arbetet med bemötande och frånvarohantering.

Tidigare forskning om lärande visar att för att ett utvecklingsinriktat lärande ska uppstå krävs en miljö på arbetsplatsen som stödjer lärande. Det kan handla om tid och tillfällen för att ses, handledning och om att kunskapen prövas i det dagliga arbetet och lärande sker kontinuerligt (Ellström, 2009). I de skolor som deltagit i Plugga klart är det delvis osäkert hur rektorer planerar för att ta tillvara på verksamhetens kunskaper och vilken roll de som varit aktiva i Plugga klart 2 kan ha kopplat till skolans utveckling vad gäller bemötande och frånvarohantering samt integrering av de horisontella principerna.

5.2.3. Verksamhetseffekter kräver tvåhänta organisationer

Skolan, liksom de flesta andra verksamheter, har mer eller mindre alltid en väl fungerande organisation för driften (förvaltning, administration mm) men ofta en svag eller obefintlig organisation för utveckling. Verksamheter som ger utrymme för båda dessa typer av organisering kan beskrivas som tvåhänta eller "ambidextrösa" (Tushman & O'Reilly, 1996; Wallo m.fl., 2012).

Det finns dock en risk att effektivitet i driftorganisationen fokuseras eftersom det ger kortsiktiga vinster som lätt låter sig mätas, exempelvis i ökad produktivitet eller genomströmning. Utvecklingsinriktat lärande bedrivs ofta i form av projekt och inte inom ramen för en verksamhets ordinarie organisering (Ellström, 2006). Organisationer som inom ramen för den ordinarie verksamheten organiserar för både ett rutiniserat och ett utvecklingsinriktat lärande kan svara mot både organisationens kortsiktiga och långsiktiga behov. För att skapa tvåhänta organisationer är det inte tillräckligt att tillföra tid och resurser utan det förutsätter även en medvetenhet hos chefer, medarbetare och andra aktörer i organisationen om betydelsen av detta samspel (Wallo, 2014). En organisations medvetenhet om behovet av att organisera för nya behov som uppstår, det vill säga ett utvecklingsinriktat lärande, kan möjliggöra lärande och utveckling.

Tabell 3. Tvåhänta organisationer

Dimensioner	Driftsorganisation	Utvecklingsorganisation
Kännetecken	Bygger på och kräver likhet Statisk, Kortsiktig, Kontrollerande	Stärker lärarnas professionalitet – tillåter olikhet Dynamiskt, Lågsiktigt, Risktagande
Organisering i form av...	Strukturer	Processer
Ledarskap och styrning	Ledarskapet liknar mer ett "chefska" – med fokus på schema, resursfördelning, strukturer Styrning genom förväntan om att målen ska uppfyllas	Ledarskap – stötta utvecklingsprocesser, dialog, uppföljning, efterfrågar resultat och vilket stöd Styrning genom tillit och förtroende
Skolledningens fokus	Resursfördelning, måluppfyllelse, likvärdighet, Upprättar planer (ex. likabehandlingsplan), Att uppnå driftsmål (ex.)antal elever,	Ser till att det finns resurser för utveckling Organiserar för lärares lärande Ställer krav på utveckling Följer upp utveckling Har strategier för hur resultat och effekter av utvecklingsarbete ska tas om hand
Lärares fokus	Fokus på ämnet ("teach the subject" – lära ut) Summativ bedömning	Fokus på barnet/eleven ("teach the student" – barnet/eleven lär sig), Formativ bedömning, Kritiskt granska mål och metoder (självstyrning)

Det tycks som driften hela tiden kommer i vägen för skolans möjligheter att arbeta med reflektion, analys och fördjupning. Det blir då svårt att klara ett förändringsarbete och ytterligare ett lager av förändring om vi lägger till arbetet med de horisontella principerna. Många av de deltagande skolorna saknar inte bara en tydlig strategi för hur utvecklingsarbete ska bedrivas för att uppnå en hållbar skolutveckling utan även strategier för hur utvecklingsarbete ska bedrivas för att ge synergieffekter med andra tidigare genomförda satsningar eller reformer och med kommande satsningar.

5.3. Vilka faktorer påverkar avbrott? Hur systematiseras kunskap om avbrott?

I vilken utsträckning har Plugga klart tagit sikte på detta?

Plugga klart hade en ambition att öka kunskapen kring orsaker till avbrott från gymnasiet. Trots att denna fråga har varit aktuell i nästan ett decennium finns relativt lite kunskap om orsaker till avbrott.

I den statistik som projektet samlade ombads skolorna att ange orsaker till avbrott. Det första året var denna kolumn i Excelfilerna öppen, vilket innebar att mängden orsaker blev för varierande, obestämda och svårtolkade. Detta i sin tur innebar att det inte var möjligt att analysera materialet. De två efterföljande åren var bättre och nedan presenteras ett diagram på orsaker till avbrott.

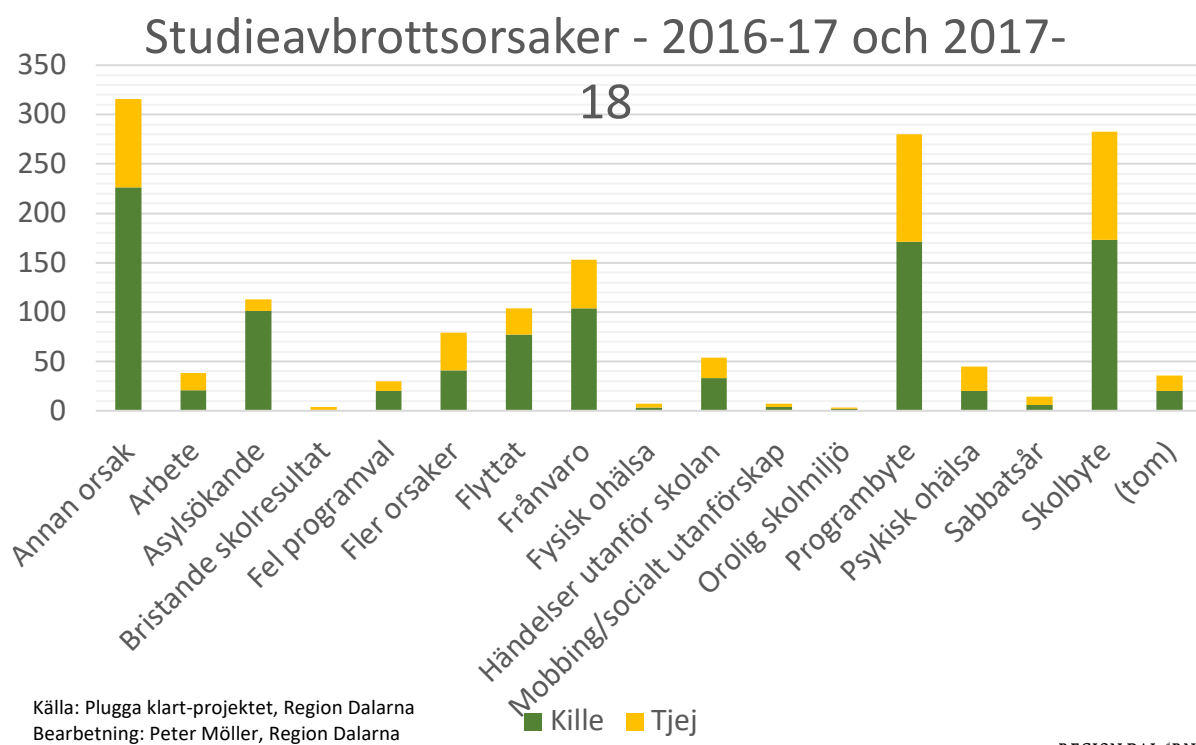

Diagram 4. Studieavbrottsorsaker.

Diagrammet ger en bild av att programbyte och skolbyte är en stor anledning till varför elever avbryter sina studier, men frågan är om detta kan ses som en orsak. Är det inte snarare en konsekvens av något annat, t.ex. låg valkompetens?

I projektets analysfas påpekade utvärderaren att flera av de parametrar som projektet avsåg att använda som orsaker egentligen inte kunde betraktas som sådana. Utvärderaren menade att orsaker skulle kunna vara till exempel sjukdom, händelser utanför skolan, mobbing – socialt utanförskap, ej anpassad pedagogik/bemötande, låg valkompetens och stökig skolmiljö. Som en följd av dessa orsaker uppkommer risker i skolan (följdorsaker eller indikatorer på att eleven kan vara en s.k. riskelev) som till exempel hög frånvaro, försämrade resultat och betyg, försämrat psykiskt mående, förändrat beteende och att eleven pratar om byte av program. Nedanstående bild illustrerar detta.

Vad är orsak och vad är risk?

Risk (följdorsak)

- Hög frånvaro
- Försämrade resultat och betyg
- Försämrat psykiskt mående
- Förändrat beteende
- Pratar om byte av program

Orsak

- Sjuk
- Händelser utanför skolan
- Mobbing – socialt utanförskap
- Ej anpassad pedagogik/ bemötande
- Låg valkompetens
- Stökig skolmiljö

Funktionsnedsättning – ej risk, ej orsak – orsak kan vara att hänsyn ej tagits till funktionsnedsättning (alltså tex ej anpassad pedagogik/ skolmiljö)

Bild 1. Vad är orsak och vad är risk

Utvärderaren menar att en uppdelning som varit mer stringent hade kunnat bidra med mer kunskap om vilka faktorer som påverkar avhopp men dessvärre har nog inte detta projekt kunnat bidra i någon större utsträckning till att öka kunskapen i detta område.

På ett mer generellt plan kan sägas att många insatser både i projekt och även i ordinarie verksamhet erbjuds på relativt vaga grunder utan föregående analys av orsakerna. Man skulle kunna likna det vid att sätta in medicin utan föregående diagnos.

6. Referenser

6.1. Internet

Internet 1 – ESFs utlysning Motverka skolavhopp för unga i Norra Mellansverige : 2015/00422

<file:///Users/christinaehnestrom/Dropbox/Plugga%20klart/Anso%CC%88kan%20PL2/Utlysningstext%20PO%202.1%20-%20NY.pdf>

Internet 2 – ESFs utlysning Kompetensutveckling för sysselsatta i Norra Mellansverige: 2015/00421

<file:///Users/christinaehnestrom/Dropbox/Plugga%20klart/Anso%CC%88kan%20PL2/Utlysningstext%20PO%202.1%20-%20NY.pdf>

Internet 3 – Dalastrategin – Dalarna 2020

<http://www.regiondalarna.se/wp-content/uploads/2014/08/Bil-2-Dalastrategin.pdf>

Internet 4 – Tio orsaker till avbrott, Temagruppen unga, 2013

https://www.mucl.se/sites/default/files/publikationer_uploads/tioorsaker.pdf

Internet 5 – Skolinspektionens rapport Tillsyn och kvalitetsgranskning 2009 (Dnr 40-2010:5014)

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/regeringsrapporter/arsrapporter/skolinspektionens-granskningar-2009.pdf>

Internet 6 – Europeiska regionala handlingsplanen 2014 -2020, Norra Mellansverige

<https://www.esf.se/Documents/Min%20region/Norra%20Mellansverige/Regional%20handlingsplan%20f%C3%B6r%20Europeiska%20socialfonden%202014-2020%20i%20Norra%20Mellansverige.pdf>

Internet 7 – Resultat från Pluginnovationens studier om framgångsrika arbetssätt i Plug In

<https://www.plugininnovation.se/framgangsfaktorer/individcentrerat-arbetsatt>

Internet 8 – Statistik från Plugga klart

<http://www.regiondalarna.se/verksamhet/tillvaxt/plugga-klart/studieavbrottstatistik/>

6.2. Region Dalarnas underlag

Ansökan Plugga klart 2, Diarienummer 2015/00641

Bark-Nordin, Evelina (2018). *Matris skolutveckling Plugga klart Implementering*. Region Dalarna.

6.3. Övriga referenser

Ellström, P.-E. (2004/2009). Reproduktivt och utvecklingsinriktat lärande i arbetslivet. In P.-E. Ellström, & G. Hultman. (Eds.), *Lärande och förändring i organisationer. Om pedagogik i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.

Ellström, P.-E. (2006). Two Logics of Learning. In E. P. Antonacopoulou, P. Jarvis, V. Andersen, B. Elkjaer, & S. Hoyrup. (Eds.), *Learning, Working and Living. Mapping the Terrain of Working Life Learning*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Ellström, P.-E. (2009). *Användning och nytta av utvärderingar: ett lärandeperspektiv*. I: L. Svensson med flera, *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Tushman, M.L. & O'Reilly, C.A. (1996). Ambidextrous organizations: managing evolutionary and revolutionary change, *California Management Review*, 30(4), 8–30.

Wallo, A. (2014). Att organisera och leda kompetensförsörjning och lärande. I H. Kock (red), *Lärande i arbetslivet: möjligheter och utmaningar: en vänbok till Per-Erik Ellström*. Linköping University Electronic Press